

Türk Kültüründe Fal ve İsimlerle İlgili Bir Manzum Falname Örneği*

ABDÜLKERİM GÜLHAN*

Fortune-telling in the Turkish Culture and A Sample of Person Names Fortune Book in Verse Form

ÖZET

Bilinmeyeni ve geleceği öğrenme merakı, insanların ortak kişilik özelliklerindedir. Böyle olunca, bazı işaretler üzerinden, birtakım yöntemlerle bilinmeyeni tahmin işi sayılan falcılık; bin yıllar öncesine dayanan ve hemen her toplumda görülebilen bir uygulamadır. Türk toplumunda da yaygın bir gelenek olan fal ve falcılık üzerine klasik edebiyatımızda da çeşitli fal usullerini konu edinen ve genel adıyla falname olarak bilinen birçok eser yazılmıştır. Yazımızda falın kültürümüzdeki yeri ve önemi hakkındaki bilgilerden sonra; diğer iki bölümünün istisna kayıtlarından on sekizinci yüzyılın ilk yarısı içerisinde kayda geçirildiği sanılan el yazması bir eser içerisindeki, ne zaman ve kimin tarafından söylendiği şimdilik bilinmeyen, başlığı da olmayan, bazı özel isimler üzerinden niyet tutma ve kur'a falı niteliğinde; "fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbıyla ikişer beyitlik bendler halinde, klasik şüvrimizin mazzunları çerçevesinde söylenmiş; baş kısmında 16x5 bölümlük, 1-2-4-8-16 ritmik sayılar altında fal uygulama şeması da bulunan ve toplam 33 bendden oluşan bir manzum falname örneği bilim, kültür ve edebiyat âlemiyle paylaşılmıştır.

ABSTRACT

Curiosity of the unknown and hearing about future is among the common characteristics of human beings. Thus, fortune-telling considered as guesswork of the unknown through some signs by several methods is a common application in almost all societies dating back to old ages. Fortune-telling is among the common traditions in Turkish society as well; and a variety of literary works focusing on different ways of fortune telling and known as "Falname" in general have been written in Turkish Classic Literature.

In this paper, after giving general information on the place of fortune-telling in the Turkish culture, a sample of fortune book in verse form is shared with the readers of scientific, cultural and literary Works. This sample of verse fortune book takes place in a manuscript and the two other parts of this verse are thought to have been recorded in the first half of 18th century. It's unclear that by whom and when the verse is told and it has no title. The verse is done by wishing on the various person names - like a raffle fortune. It is told within the framework of classical poetry forms - in two couplets with the form of "fâilâtün fâilâtün fâilün". It has a fortune-telling application schema under the rhythmic numbers 1-2-4-8-16 with 16x5 head sections and it consists of a total of 33 verses.

ANAHTAR KELİMELEER

Anahtar Kelimeler: Fal, falname, özel isim, klasik edebiyat

KEYWORDS

Fortune-telling, fortune book, person names, classical literature

* Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü, (agulhan@balikesir.edu.tr).

** Niğde Üniversitesi tarafından 03-06 Mayıs 2012 tarihinde düzenlenen "1. Uluslararası Niğde Dil, Kültür ve Tarih Sempozyumu"nda sunulan yayımlanmamış bildirinin genişletilmiş şeklidir.

1. Giriş

İnsanların yaratılışları gereği, bilinmeyi öğrenip keşfetme, gelecekte haber alma arzusu; onları her zaman ve mekânda birtakım yöntemler bulmaya zorlamıştır. Bu yöntemlerinden biri de falcılıktır. Falcılık, hayatta ve tabiatta var olanlar üzerinden, bazı yöntemlerle bilinmeyi bilmeye çalışma usûl ve esaslarına dayanan bir uğraş alanıdır. Görünüşte farklılıklar var sanılsa da; hepsinin özü birtakım yakıştırma ve yorumlardan ibarettir. Sosyal hayatın bir gerçeği olan fal kültürü, klasik edebiyatımızda edebî yönü ağır basan ve *falname* denilen eserlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu çalışmada, özel isimler üzerinden oluşturulmuş bir manzum falname örneği tanıtılacaktır.

2. Fal

Fal, kökü tam olarak bilinemesi de, Arapça bir kelimedir. “Gelecekte olabilecek hâdiselere dair işaret.” (TA, 1968: 90); “Zuhur edecek hadiselere işaret.” (Macdonald, 1988: 449); “Çeşitli tekniklerle gelecekte ve bilinmeyenden haber verme, gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarma sanatı. Uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge.” (Aydın, 1995: 134); “Gelecekteki olaylar hakkında olumlu veya olumsuz bilgi edinebilmek için başvurulan çeşitli işlemler.” (Kara, 1973: 153) gibi anlamlarda kullanılmıştır. Fal, Kutadgu Bilig’de de, “iyi talih, baht, uğur” anlamlarına gelecek şekilde kullanılmıştır (Yusuf Has Hacib, 1979: 260, 406, 487).

2.1. Tarihçesi

Tecessüs, insan yaratılışının önemli bir karakteristiğidir. Bilinmeyi keşfetme merakı insanlar arasında, bilimsel yöntemler dışında *kâhinlik*, *büyücülük*, *sihirbazlık*, *bakıcılık*, *şifacılık*, *falcılık* gibi çeşitli iş kolları ve meslekler ortaya çıkarmıştır. Söz konusu mesleklerin yöntemleri arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar vardır. Falcılar, kendilerince tabiattaki bazı işaretlerden hareketle, bilinmeyi keşfetme, gaipten haber verme iddiasında olan kişilerdir. Falcı bazı teknikler, kurallar ve söz kalıplarıyla belirli şeylerden anlamlar çıkarıp, kendince olumlu veya olumsuz sonuçlara ulaşır (Aydın, 1995: 135).

Falın menşeinin Mezopotamya olduğu sanılmaktadır. Akadlar döneminde gelişmiş, daha sonra bütün Asya ve Akdeniz bölgelerine yayılmıştır. Tarih boyunca bazı dinlerde din adamlarının aynı zamanda kâhinlik yaptıkları da bilinmektedir. Milattan önce 4000 yıllarında Mısır'da, Çin'de, Bâbil'de ve Kalde'de falcılık-kâhinlik yapıldığını bugün bazı belgeler ortaya koymaktadır (Aydın, 1995: 135).

Divânü Lugati't-Türk'te "ırk" kelimesine, "falcılık, kâhinlik, bir kimsenin gönlündekini bilmek" anlamları verilmiştir. Eserin çevirisini yapan Besim Atalay da dipnotta, "Bu kelime Türkiye'nin birçok yerinde 'kader, tali', fal' anlamında kullanılmaktadır. 'İrkim açıldı, talihim açıldı demektir.'" demiştir (Kaşgarlı Mahmud, 1941: 42). Fal, İslamiyet öncesi Türklerin hayatında çok önemli yer tutmaktadır. Bu konuda Ayşe Duvarcı'nın çalışmasında geniş örnekler bulunabilir. Duvarcı, Türklerde falcuların kullandıkları malzemenin çeşidine göre "yağrancı", "kumalakçı", "ırımçı" gibi değişik isimler aldığını söyler (Duvarcı, 1993: 5-7). İslamiyet'ten önceki Türklerde, sihir yapmak manasında kullanılan "arbak" kelimesi Anadolu sahasında "arpa" haline gelmiştir. Billhassa XV. yüzyılda yazılmış Türkçe kitaplarda "Gaipten söyleyiciler, arpacılar, suya bakıcılar ve münecimler" gibi sözlere rastlanmaktadır. Bu metinlerde arpacı kelimesi falcı karşılığı olarak kullanılmıştır (Ögel, 1985: 158). "Arpa salmak" ise arpa atarak fala bakmak manasındadır (Tarama Sözlüğü 1988: 228). Ahmet Vefik Paşa "arpacı" kelimesini "Arpağcı" olarak düzeltmiştir (Ahmet Vefik Paşa, 1306: 17).

İslam öncesi Araplarda da falcılık yaygındı ve bir ilim kabul edilirdi. İslamiyet ile bu ilim ölmedi, İslamî şekle bürünerek yeni bir özellik kazandı (Ertaylan, 1951:1). Biri beş duyu ile algılanabilen "*âlemü's-şehâde*"; diğeri duyular ötesi olan "*âlemü'l-gayb*" olmak üzere iki farklı âlemin varlığı kabul edilmiştir. Her ikisi de Allah'ın mutlak hâkimiyetine tâbi ise de, "*âlemü's-şehâde*"deki olup biteni insanlar da beş duyuları ile algılayabilirler. Oysa "*âlemü'l-gayb*"daki bilgiler yalnız Allah katına malumdur, belki istediklerini O bilgilendirebilir. İlimlerden söz açılırken *ilmü't-tefe'ül ve'l-kurâ*, *ilmü'l-fâl ve'l-kurâ*, *matla' bi-ilm-i fâl* diye anılan fal, İslâmî ilimler arasında gösterilmiştir (Ertaylan, 1951: 2; Ersoylu, 1997: 196).

Kur'an'da fal kelimesi geçmemekle beraber; Cahiliye dönemi âdetlerinden olan şans okları (ezlâm) ile fal tutup kısmet arama uygulaması, Mâide suresinin 3. âyetinin bir yerinde "*Fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı.*" ve 90. âyetinde de "*Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.*" denilerek yasaklanmıştır (Özek vd,1993: 105-122). Yine gaybın yalnızca Allah tarafından bilinebileceği Neml suresinin 65. âyetinde "*De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilemez.*" denilerek hatırlatılmıştır (Özek vd: 1993: 382). Başka birçok ayette de (Lokman 34, Cin 26, En'âm 50, 59, A'raf 188) gaybın ancak Allah tarafından bilinebileceği çeşitli vesilelerle vurgulanmıştır.

Hz. Muhammed de gaipten haber vermeyi birçok hadisinde yasaklamıştır. Bir hadisinde "*Kâhinlik eden, yani gelecek zamandan haber veren yahut haber almak isteyen, sihir eden veya ettiren bizden değildir.*" demiştir (Arif, 1942: 144).

Gaipten haber vermek, hem ayet, hem de hadislerle açıkça yasaklanmasına rağmen; İslâm toplumlarında falın bazı şekillerine, bazı hadislerden ruhsat çıkarılmıştır. Ebû Hureyre'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber, "*İslam'da teşe'üm yoktur, en hayırlısı tefe'üldür.*" buyurmuş; orada bulunanlar "*tefe'ül nedir*" diye sorunca, "*Sizden birinizin duyduğu güzel sözdür.*" cevabını vermiştir." Teşe'üm "hayırsız saymak", tefe'ül "uçurlu, hayırlı saymak" manalarıdır. Bu ruhsattan hareketle hayırlı alâmetler için fal tutmak, hayra yormak mubah görülmüş ve buna *fâl-i hayr* denilmiştir. Hz Peygamber'in de birçok konuda hayra yorma şeklinde tefe'ül etiği rivayeti vardır. Böylece, Hz. *Ali'ye, Ca'fer-i Sadık'a, Şeyh Muhyiddin-i Arabî'ye* izâfe edilen falnameler ortaya çıkmıştır (Duvarcı, 1993: 12- 13).

Geçmiş dönemlerde, hükümdarlar sefere çıkmak gibi önemli işlere kalkışmadan önce falcılara başvurmuşlardır. Osmanlı'da halk, padişah, şehzade, devlet büyüğü, bilgin ve şair gibi her sosyal seviyeden insan falla ilgilenmiştir. Fâtih Sultan Mehmet için falname yazılmıştır, Cem Sultan'ın *Fâl-i Reyhân-ı Cem Sultan* adında falnamesi vardır, kaynaklar 16. yüzyılın büyük şairi Zâtî'nin esas mesleğinin remilcilik olduğunu kaydeder.

Bir taraftan da falcılığın yarattığı olumsuz sonuçlar için bazı devletler çeşitli tedbirler almak zorunda kalmışlardır. Ülkemizde de 13 Aralık 1925'te 677 sayılı tekke ve türbelerle ilgili kanun içerisindeki özel bir hükümlerle falcılık yasaklanmıştır (TA, 1968: 90; Çelebi, 1995: 139). Buna rağmen bazı basın yayın organlarında, çeşitli iletişim araçlarında, çeşitli adlarla geleceğe yönelik tahmin usulleri yapılmakta; toplum içerisindeki çeşitli kişiler, yitirilen bazı şeylerin yeri, bilinmeyen gelecekle ilgili olarak falcılık ve büyücülükle iç içe bazı yöntemlere başvurmaktadırlar (Çelebi, 1995: 139).

“Günümüzde ise fal, insanın gelecekte olabilecek hadiseler hakkında bilgi sahibi olmak ve öğrendiğini zannettiği kaderini istediği yönde değiştirmek, kötülöklere karşı tedbir almak, böylece merak, teselli ve ümit duygularına cevap vermek veya sadece oyalanıp, vakit geçirmek maksatlarıyla çeşitli yollara başvurusu ile bunun sonunda elde ettiği netice manalarını içine alacak şekilde kullanılmaktadır. Sosyal hayat ve tarihi devirler içinde çeşitli kisvelere bürünerek, en sade insandan en kültürlüye kadar pek çok kişinin zihnini meşgul edip, yaşayagelen fal geleneği, halk yaşayışının ve düşüncesinin dile yansması sonunda tabii olarak edebiyatımızda da ele alınmıştır.” (Duvarcı, 1993: 1-2).

2. 2. Çeşitleri

Genel anlamda, gelecekte haber almaya yönelik her yöntem fal kapsamı içerisinde değerlendirilmiş; böylece kullanılan araç ve yöntemlere göre birçok fal çeşidi ortaya çıkmıştır. Fal usulleri zamana, zemine, toplumlara göre hem benzerlikler, hem de bazı farklılıklar gösterebilmektedir. Başlıca fal çeşitlerine şöylece bir göz atılabilir:

2.2.1. Eski Türklerde

Kemik falı: Kürek kemiği üzerindeki şekil ve çizgiler üzerinden çeşitli yorumlar yapılmıştır. Birçok millette ve günümüzde de devam eden, Araplarda *kıtf*e adıyla bilinen fal çeşididir (Ertaylan, 1951: 4; Duvarcı, 1993: 19-20; Ersoylu, 1997: 197). Bir diğeri de, aşık kemiğinin üste

gelen yüzüne göre gelecekle ilgili yorum yapma şeklidir (Duvarcı, 1993: 20).

Kumalak falı: Taş, nohut, fasulye, bakla gibi, bir zemine atılan tanelerin aldığı kompozisyona göre tahminlerde bulunulur (Duvarcı, 1993: 20-21).

Fincan falı: Tanrı Ülgen adına kurban edilecek atın sırtına konulan fincanın düşüş şeklinden, tanrının kurbanı beğenip beğenmediği sonucu çıkarılmıştır (Duvarcı, 1993: 26).

Yay falı: Altay Türkleri arasında şamanların yay ile fala bakıp, yağmur yağdırma kehânetidir (Duvarcı, 1993: 26).

Yada Taşı falı: Eski Türk kamlarının kutsal Yada Taşı ile kar, yağmur yağdırma gibi tabiata hükmetme kehânetleridir (Duvarcı, 1993: 26).

Köpük falı: Kırgızlarda atalarının ruhlarına sunulup, pişirilen kurban etlerinin köpüğüne bakarak, iyilik veya kötülük tahmininde bulunma işidir (Duvarcı, 1993: 27).

Kaşık ve Eldiven falı: Yakutlarda, ev yapılmak istendiğinde, dua edilip eldiven atılır, düşme esnasında hangi yüzünün yukarı gelip gelmediğine göre fala bakılır. Uğurlu geldiğinde pişirilen yemeğin karıştırıldığı kaşıkla benzer ritüeller tekrarlanır (Duvarcı, 1993: 27).

Ateş falı: Günümüzde Anadolu'da da yaşayan bu uygulama ile; ateşin alevi, rengi, dumanı, çıkardığı sese göre tahminde bulunulmaktadır (Duvarcı, 1993: 27).

Yıldız falı: Kişinin doğumu anındaki yıldızların konum ve etkileri dikkate alınarak geleceği hakkında yorumlar yapmaya dayanan bir fal çeşididir. Astroloji ile yakından ilgilidir. Bugün de çokça başvurulanan bir fal çeşididir. Bu işle münecimler ilgilenirdi. Bu konuda *yıldıznâme* adı verilen eserler ortaya çıkmıştır (Duvarcı, 1993: 22-26; Ersoylu, 1997: 200).

2.2.2. İslam Kültüründe

Zecr, Tayr, İyafet: Çeşitli kuşların uçma, yürüme, ötmelerine, titremelerine bakarak tahminde bulunma yöntemidir (Ertaylan 1951: 3, Duvarcı 1993: 28-29; Ersoylu 1997: 196).

Kehânet: Avuç içinde hareket ettirilen taşların aldığı şekle göre anlam çıkarmaktır. Bu fala "tark" adı da verilir (Ertaylan, 1951: 3; Duvarcı, 1993: 29; Ersoylu, 1997: 197).

İrafet: Su, billur, güneş kursu gibi parlak şeylere bakıp, görülen renk ve şekillerden hareketle geleceği görmeye, kaybolan bir eşyayı bulmaya çalışmaktır (Ertaylan, 1951: 3-4; , 1993: 29; Ersoylu, 1997: 197-198).

Reml: Kum üzerinde meydana gelen şekillerden anlam çıkarmaktır. Bir ilim olarak kabul edilmiştir. Hz. İdris'in mucizesinin ilm-i reml ile ilgili olduğu bilinir (Duvarcı, 1993: 32-33; Ersoylu, 1997: 200).

İhtilâc: Kulak çınlaması, göz seğirmesi, gözün dalması, avuç içinin kaşınması gibi, vücuttaki bazı organların hareketlerinden anlamlar çıkarma işidir. Bu konuda yazılan eserlere *ihtilacnâme* denilmiştir (Ertaylan, 1951: 6; Duvarcı, 1993: 30; Ersoylu, 1997: 196-197).

Kıyâfet: İnsanın dış görünüşünden, çeşitli organlarının durumundan karakterini çıkarma işidir. Eskiden şüphe halinde çocukların nesep tayininde kullanılmıştır. Buna hayvanların izlerinden anlam çıkarmak da eklenmiştir. Edebiyatımızda *kıyâfetnâme* türünde birçok eser yazılmıştır (Ertaylan, 1951: 4-5; Duvarcı, 1993: 30-31; Ersoylu, 1997: 198-199).

Firâset: Kıyâfette olduğu gibi insanların organlarının şekil ve renklerinden karakter tahlili yapma işidir. Eskiden köle ve cariye alımında tercih edilen bir yöntemdi (Ertaylan, 1951: 7; Duvarcı, 1993: 31, Ersoylu, 1997: 198).

Kur'a falı: Kur'a çekme esasına dayalı ve birçok çeşidi olan bu falın yasak olmadığı, hatta uygun görüldüğü; Hz. Peygamber'in savaşa giderken yanında götürüleceği hanımını belirlemek için kuraya başvurduğu rivayet edilir (Kara, 1973:153). Bu fal türünü Hz. Ali'ye izafe edenler de vardır. *Reml-i Hz. Ali* adlı bir eserden söz edilirse de, ortada Hz. Ali'ye ait falname metni yoktur (TDEA, 1973: 155). Ancak Ehl-i Beyt'ten Ca'fer-i Sâdık'a ait *Risâle-i Falnâme-i Câfer-i Sâdık* adıyla bilinen eser meşhurdur (Ertaylan, 1951: 25-27; Duvarcı, 1993: 32; Ersoylu, 1997: 200).

Kitap falı: Kur'an, Mesnevi, Ahmediyye, Muhammediyye, Envârü'l-Âşıkîn, Yunus Emre Divanı, Niyâzî-i Mısırî Divanı, Fuzulî Divanı, Hâfız Divanı vb. kutsal veya önemli eserleri rastgele açıp, oradaki ifa-

deye göre çıkarım yapma yöntemidir (Ertaylan, 1951: 21; Duvarcı, 1993: 31; Uzun, 1995: 145).

Kur'ân falı: Kur'an aslında falı yasaklamasına rağmen, fal için en çok kullanılan araçlardan biri olmuş; Kur'ân üzerinden falnameler yazılmıştır (Şanlı: 2003). Hatırlanacağı gibi Mehmet Akif Ersoy'un, "*İnmemiştir hele Kur'ân bunu hakkıyla bilin / Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için*" şeklindeki tepkisine de sebep olmuştur (Ersoy, 1966: 169). Abdest alınıp bazı sureler ve dualar okunduktan sonra Kur'an'ın herhangi bir sayfası açılır, ya sağ sayfanın ilk ayetinin anlamına veya ilk ayetinin ilk harfinin delalet ettiği ayetin anlamına; ya da Allah adlarının sayısından bulunacak ayetlerin anlamlarına; ya da bazı harflerden çıkarılan sonuçlara göre tefe'ül edilmektedir. Bu tür eserlerde hangi harften ne anlam çıkarılacağı yazılmıştır. Okunan ayet ve dualarla falın caiz olup olmadığı konusundaki tereddütler giderilmeye çalışılmıştır (Ertaylan, 1951: 8-20; Duvarcı, 1993: 32; Ersoylu, 1997: 199-200; Uzun, 1995: 141).

2.2.3. Günümüzde

Eski kültürlerdeki fal usullerinin bir kısmı aynen, bir kısmı da bazı değişikliklerle devam ettiği gibi; günümüzde bazı yeni fal yöntemleri de bulunmuştur. Bunlardan bazıları şöyledir:

Bakla falı: Belli sayıda bakla tanelerinin yanına, kömür, şeker, tuz, yüzük gibi maddeler konularak atılır. Alacağı şekle göre tahminler yapılır. "*Fatma anamızın falı*" olarak da bilinir ve doğru çıkacağına inanılır. Bakla yerine fasulye ve nohut da kullanılabilir. (Duvarcı 1993: 33).

Kahve falı: İçilen kahveden sonra fincandaki telvenin balık, kuş, yol gibi aldığı şekillerinden çıkarımlar yapılır. "*Neyse hâlim, çıksın fâlim*" gibi çeşitli formel ifadeler kullanılabilir. Misafirliklerde en eğlenceli fal şeklidir (Duvarcı, 1993: 34).

İskambil veya Tarot falı: Oyun kâğıtlarının ayrı anlamları vardır. Destenin farklı biçimlerde açılmasından farklı anlamlar çıkarılır. Bize Batıdan gelmiştir (Duvarcı, 1993: 35).

El falı: Avuç içindeki çizgilerin ve parmakların şeklinden gelecek ve karakter tahlili çıkarmaktır (Duvarcı, 1993: 35).

Tespîh falı: Püskülünden tutulan tespih dizisinin dönüş şekli ve çekilmesi esnasında kalan tane sayısına göre çeşitli anlamlar çıkarılır (Düvarcı, 1993: 36).

Ayna falı: Kısmeti çıkmayan kızların baktığı aynada göreceği silüete göre yorum yapmaktır (Düvarcı, 1993: 36).

Rüya falı: Rüyada görülen nesnelere, yaşanan olaylar üzerine yapılan yorumlardır. Rüya tabiri konusunda birçok eser yazılmıştır. Hz. Yusuf kıssası başta olmak üzere birçok İslâmî metinde de rüya motifi vardır (Düvarcı, 1993: 36-37).

Su falı: Suya bakılarak görülmeyeni görmedir. Çok zaman bakan ile yoran ayrı kişilerdir. Saf olmaları sebebiyle bakma işi daha çok çocuklara yaptırılır (Düvarcı, 1993: 38).

Papatya falı: Papatya veya benzer bir çiçekle, olumlu-olumsuz ikilemine dayalı olarak, yapraklarının koparılıp, son gelen kelimenin gerçekleşeceğine inanılması işidir (Düvarcı, 1993: 38).

Numara falı: Bilet numaralarının toplanması üzerinden fal bakmaktır. Rakamlar toplanır, toplamdan dokuzlar çıkarılır, kalan rakam ADYÖMERSİ kelimesinin hangi harfine geliyorsa, o harfin anlamına göre hüküm verilir. Harflere önceden anlam yüklenmiştir (Düvarcı, 1993: 38-39).

Çay falı: Süzülmeden fincana konulan çayın tanelerinin aldığı şekle göre yorum yapmaktır. Kahve falına benzer. Batıdan gelmiştir (Düvarcı, 1993: 39).

Taş falı: Bazı kutsal sayılan mekânlara taş yapıştırmak biçiminde olur. Taş yapışırsa niyet olacak, yapışmazsa olmayacak demektir (Düvarcı, 1993: 39).

Bulut falı: Bulutların aldığı şekillere, ardında ışık olup olmamasına çeşitli anlamlar yüklenmiştir. En eski fallardan biridir (Düvarcı, 1993: 39).

Yazı falı: Kişinin el yazısından karakter ve ruh halini okumaktır. Grafoloji denilen bu yöntem emniyet teşkilatında da kullanılmaktadır (Düvarcı, 1993: 39).

Tuz falı: Kum ve kahve falında olduğu gibi, düz bir zemine serpilmiş tuzun, aldığı şekle göre yorum yapmaktır (Duvarcı, 1993: 39).

Kurşun dökme: Kurşun döküp, kurşunların aldığı şekle göre, nazar olup olmadığını yorumlama yöntemidir.

İstihare: Bir işin hayır mı şer mi olacağını anlamak için, abdest alıp iki rekat namaz kılmak gibi bazı dinî gerekleri yerine getirdikten sonra rüyaya yatıp, oradan alınacak işaret doğrultusunda davranmaktır. Hz Muhammed'in de uyguladığı ve tavsiye ettiği rivayet edilir (Duvarcı, 1993: 47).

Manili fallar: Kapalı bir yere konulan maniler rastgele çekilip okunur, gelen maninin anlamı üzerinden yorum yapılır. Ya da başka şekillerde yapılan kuralı işlemler sırasında maniler söylenebilir. Geç kızlar ve delikanlılar arasında en çok yapılan eğlenceli bir fal yöntemidir (Duvarcı, 1993: 40-42).

2.3. Deyimler

Fal ve âdetleri üzerine dilimizde birçok deyim veya kelâm-ı kibâr oluşmuştur: Fal açmak, fal tutmak, fal çekmek, fal bakmak, kâhin olmak, yormak, tâbir etmek, hayırdır inşallah, hayra alâmet, hayır ola, hayra yormak, kitap açmak, tefe'ül etmek, fâl-i hayr, gözleri fal taşı gibi açılmak, falı uğurlu olmak, niyet hayır akıbet hayır, şom ağızlı, fala inanma falsız kalma, fal yalancı gönül eğlenci, falcı falcıya fend etmez, fal bakar açıklıktan nefesi kokar, sen aç ben aç otur da fal aç, falcı gâibi bilse yer altından define çıkarır, falcı gâibi bilse bindallı çakşır alır, neyse hâlin çıksın fâlin (Uzun, 1995: 145; Duvarcı, 1993: 2; Ersoylu, 1997: 203).

2.4. Anekdötler

Fal ile ilgili eserlerde, inandırıcılığı artırmak için tarihî şahsiyetler üzerinden birçok anekdot anlatılmıştır. Bunlardan iki örnek:

II. Mehmet, 1446'da tahtı babasına terk edip Manisa'ya dönmek zorunda kaldığında, Molla Hüsrev kendisini teselli etmek için Kur'an'dan

tefe'ül etmiş, pek yakında yine padişah olacağı müjdesini vermiştir (Uzun, 1995: 145).

Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* adlı eserinin “fâl” maddesinde şöyle bir anekdot anlatır: Cumhuriyet'in ilân edilip Atatürk'ün ilk cumhurbaşkanı seçildiği gece Çankırı meb'usu Ziyâ İsfendiyaroğlu ile eve döndüklerinde masa üzerinde duran *Fuzulî Divanı*'ndan fal bakmaya karar verirler ve karşılına, “*Kazâ her kişverin ehline cem'iyet murâd etse /Ana elbette bir dânâ-yı kâmil şehriyâr eyler*” beyti çıkar. Onay, “Kâmil/Kemâl sözleri arasındaki münasebet dikkate değer.” notunu düşer (Onay, 1992: 164).

3. Falnameler

Falname, “Falla ilgili kitaplara verilen ad. *Yıldıznâme, tefe'ülnâme, hurşûdnâme, ihtilâcnâme, kıyâfetnâme, kehânetnâme* de denir. Bunların bir kısmı şiir, bir kısmı nesir halindedir (TDEA, 1973: 154-155; Ersoylu, 1997: 204).

Putlarla istişâre etme, gaipten haber verme, iyilik ve kötülüğü Allah'tan başka yerde arama anlamına gelebilecek falcılığın her çeşidini hem Kur'an, hem de Hz. Peygamber yasaklamıştır. Ancak, bazı kaynaklar, “*Tıyârenin aslı yoktur, onun en iyisi faldır.*” anlamındaki hadisten hareketle “fali” “işitilen güzel sözler” olarak tanımlayıp, tasvip ettiğini rivayet ederler (Çelebi, 1995: 139). Bu ruhsattan hareketle, fal bakmanın usul ve adabını ve çeşitli fal türlerini konu edinen Arapça, Farsça, Türkçe eserler yazılmıştır. Bu gelenek, zamanla klasik edebiyata da taşınmış, manzum veya mensur “*falname*” denilen bir tür oluşmuştur. Bunlar arasında hükümdarlara takdim edilmiş, minyatürlerle de süslenmiş önemli örnekler vardır.

Falnamelerin başında genellikle, “Gaybı ancak Allah bilir.” hükmü yanında, fal bakmanın olayları hayra yormadan (tefe'ül) ibaret olduğu, ayrıca bu işe girişmeden önce, abdest alıp, kibleye dönüp, eûzü besmele çekerek ayete'l-kürsî, fâtiha, ihlâs surelerini okuyup, salât ve selâm getirerek Hz. Peygamber'e gönderilmesi gerektiği gibi birtakım ritüeller sıralanmıştır. Ayrıca başka birtakım Arapça dua örneklerine yer veril-

miş; böylece fala dinî bir hüviyet kazandırılmaya çalışılmıştır (Uzun, 1995: 141).

Mustafa Uzun, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nin "*Falname*" maddesinde, falnameleri "1. Kur'an Falnâmeleri, 2. Kur'a Falnâmeleri, 3. Peygamberler Adlarına Göre Düzenlenen Falnâmeler" olmak üzere üç gruba ayırıp bunların uygulanış biçimleri hakkında bilgi verdikten sonra; gaipten haber almaktan çok, hoşça vakit geçirmek amacıyla kaleme alınan dördüncü bir falname türünden söz eder ve Cem Sultan'ın "Fâl-i Reyhân"ı ile Zaîfî'nin "Fâl-i Mürgân"ını örnek gösterir (Uzun, 1995: 142-144).

Ömer Ruşenî Dede'in *Miskinnâmesi*, Zaîfî'nin Fâl-i Mürgân'ı, Cem Sultan'ın *Falnâme*'si, Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Kıyafetnâme*'si klasik edebiyatımızda bu konudaki önemli eserler olarak kabul edilmiştir.

Böyle baktığımızda konumuz olan falname daha çok hoşça vakit geçirmek amacıyla, başta peygamber adları olmak üzere özel isimlerden hareketle, âşık-maşuk ilişkisi üzerine kurulmuş ifadelerden oluşan niyet tutma ve eğlence vasıtası olma özelliği göstermektedir. Yakın zamana kadar panayır, lunapark gibi yerlerde veya bir sokak başında küçücük bir kafes içerisine konulmuş bir tavşan veya güvercine kafesin önündeki kapalı küçük kâğıtlar çektilir; içerisinden gelecekle ilgili bazı imalar içeren maniler çıkardı. Bunlar bir bakıma tutulan niyet falları, çektiren kişinin geleceğine dair işaretlerdi. Aynı şekilde bazı sakızlar içerisinden de birtakım niyetlerin dile getirildiği kafiyeli sözler çıkıp, insanların niyetini okumaktadır. Ya da şarkılardan fal tutmak geleneği vardır. Sıradaki şarkının sözlerinden hareketle tercihte bulunan kişinin geleceği ile ilgili bazı çıkarımlar yapılır. Konumuz olan falname bu geleneğin geçmişteki örneklerinden sayılabilir.

4. Manzum Falname Nüshası

Eser, Balıkesir İl Halk Kütüphanesi 989 nolu yazmanın üçüncü kısmında (989/3) 41b-48a varakları arasındadır. Yazmanın ilk bölümünde 1b-22a varakları arasında Eyyüb bin Musallî'nin nesih hattı ile 1139 (1723-4) istinsah tarihini taşıyan Arapça *Şerhü Binâi'l-Efâl* adlı eser; ikinci kısmında 26b-40a varakları arasında nesih hat ile 1141(1728) istinsah

tarihli Birgili Mehmed bin Pîr Ali adına kayıtlı Arapça *Muaddilü's-Salât* adlı bir eser vardır.

Nüsha, 200x145-166x95 mm. boyutlarında, deforme olmuş gri mukavva, kenarları ve sırtı meşin ciltli; rengi sarıya dönmüş beyaz kâğıda (TÜYATOK için hazırlanmış müsvedde Katalog fişinde kâğıt cinsi için su yolu filigranlı denilmiş); kırmızı cetveli ve metin siyah mürekkeple; 12 satır halinde, medrese neshi hattıyla (TÜYATOK için hazırlanmış müsvedde Katalog Fişindeki kayıttan) yazılmıştır. Eser, müellif ve müstensih adları; telif ve istinsah tarihleri belli değildir. Ancak eserin adı Kataloga “*Risâle-i Muammâ*” olarak kaydedilmiş (TÜYATOK, 1997: 459). “*Falname*” olarak kaydedilmesi doğru olurdu.

Yazma nüshadaki falname kısmı esasen iki bölümden oluşmaktadır. Konumuz olan birinci kısımda (41b-44b), önce peygamber, sahabe ve diğer isimlerden oluşan 31 kişilik bir özel isim fal cetveli, ardından bu cetvele uygun dörder mısralık 33 kıtadan oluşan şiirler yer almaktadır. İkinci kısımda (45b-48a) önce meyve ve çiçek adlarından oluşan fal cetveli; ardından bu cetvele uygun dörder mısralık 30 kıtadan oluşan şiirler gelmektedir.

4.1. Şekil Özellikleri

Metinde herhangi bir başlık yoktur. Her ne kadar eserin adı kütüphane katalogunda “*Risâle-i Muammâ*” olarak geçmekte ise de; muammâ olmayıp, özel isimler üzerine kurulmuş bir falname metni olduğunu şekil ve muhteva özelliklerinden anlayabiliyoruz (TÜYATOK 1997: 549). İlk sayfada, cetvelle bölünmüş beş dikey, on altı yatay aralık içerisine yazılmış özel isimlerden oluşan bir cetvel vardır. Dikey olan beş grubun üzerlerine 1-2-4-8-16 ritmik sayıları yazılmıştır. Bu cetvel aynı zamanda falnamenin sistematik cetvelidir. Falına baktıracak kişi, aklından bir özel isim tutacak, fala bakacak kişi de sıra ile bu özel ismi okuyacaktır. Şahsın tuttuğu isim hangi grupta geçiyorsa işaretlenecek ve o grupların üzerindeki rakamlar toplanacaktır. Elde edilen sayı, tutulan isim ile ilgili şiirin numarasını vermektedir. O şiirde söz konusu isimle ilgili sözler yanında, fal sahibinin durumuna uygun ima yollu bilgiler bulunacaktır. Örneğin İlyas ismi tutulmuş olsun. İlyas, 1, 2 ve 8. gruplarda bulunmaktadır ki, bu sayıların toplamı 11 eder. İlyas isminin bulunduğu şiir de falnamede 11. sıradadır ve şiirde;

Gördi gözüm bir hümây-ı rif'ati
 Fikrime düşdi hemân-dem vuslatı
 İsmi ilme tefe'ül eyledim
 Bildim İlyâs imiş ol hûr-sûreti

denilmektedir. Buradan muhtemelen fal tutanın isteğine kavuşacağı, güzel şeylerle karşılaşacağı gibi tahminler çıkarılacaktır. Cemal Kurnaz, Zaifî'nin "*Fâl-i Mürgân*" adlı eserinde; bu uygulamaya çok benzer bir fal bakma usulünün ayrıntılı olarak tarif edildiğini anlatır (Kurnaz, 1997: 185-186). Mustafa Aça da bir cönkte yer alan, nebatlar üzerinden uygulanmış 31 beyitlik bir falname örneğini yayımlamıştır (Aça, 2011: 313-324).

Metin toplam dörder mısralık 33 bendden meydana gelmiştir. Nazım şekli olarak ikişer beyitlik nazm denilebilir. Ancak zaman zaman bu nazım şekli özelliğine tam uymayan bendler vardır. Bendlerin ağırlıklı kafiye örgüsü aaxa ise de, bazen aaaa (15- 20), abbb (9,25), aaxb (5,6) gibi kafiye örgülerine veya kafiye bozukluklarına da rastlanmaktadır. Bütün bendler *fâilâtün*, *fâilâtün*, *fâilün* kalıbıyla söylenmiştir, ancak zaman zaman önemli vezin hataları vardır (6, 13). Metnin okunmasında metindeki yazılışa sadık kalınmaya çalışıldı. Metindeki nazal "ne"den önceki ünlünün bazen düz, bazen yuvarlak olması vb. tutarsız görünen yazılışlar da bu tercih sebebiyledir. Transkripsiyon alfabesi kullanılmadı. Yalnızca nazal "n"ler ve uzatmalar gösterildi.

4.2. Muhtevası

Falname cetvelinde, ağırlıklı olarak peygamberlere ait olmak üzere, toplam 31 özel isim yer almaktadır. Peygamber isimleri sırasıyla Yahyâ, Sâlih, Musâ, İsmâil, İbrâhim, İskender, İlyâs, Yûnus, İsâ, Yûsuf, Süleymân ve Muhâmed'dir. Ömer, Osman, Ali gibi hulefâ-i râşidîn'in isimleri de vardır. Burada Ebûbekir adının olmaması dikkat çekici olabilir. Yine Hasan, Hüseyin, Kâsım gibi ehl-i beyte ait isimler yanında Hamza gibi sahabe ismi geçer. Ahmed, Mahmûd, Mustafa isimleri belki Hz. Muhammed'in; Halil de Hz. İbrahim'in diğer ismi veya sıfatları olarak geçmektedir. Ancak bunlar dışında Kemal, Sa'dî, Memi, Hızır, Murâd, Abdullah, Lutfullah, Veli gibi özel isimler de vardır.

Falnamedeki şiirler, klasik şiirimizin duygu dünyası, sanat anlayışı, kelime ve mazmun hazinesi çerçevesinde söylenmiştir. Şiirlerin muhtevası ilk bakışta çok da falla ilgi görülmemektedir. Bendde geçen özel ismin anlamına, onunla ilgili kurulabilecek telmih ve teşbihlere uygun sözler söylenmeye çalışılmıştır. Bendde Hızır geçiyorsa, âb-ı hayat (Bkz. Metin17. bend); Yûsuf varsa, Mısır, zindan, Ya'kup (Bkz. 23); İsâ ise, nefes (Bkz.19); Mahmûd ile Ayaz (Bkz. 15); Halil geçtiğinde, gülistan, gülhen (Bkz. 18); Hasan ve Hüseyin ile güzellik, hûb, hüsn, ahsen (Bkz. 21, 28) gibi kelimeler kullanılmaya çalışılmıştır. Yine de her özel isim için uygun kavramlar ve telmihler bulma çabası da görülmez. Çok açık bir şekilde gaipten haber verme gayreti ve iması yapılmamış; daha çok güzel sözlerle hoşça duygular uyandırılmaya çalışılmıştır. İki yerde falla ilgili sayılabilecek “*tutmak* (1)” ve “*tefe'ül* (11)” kavramları geçmektedir.

Bu falnamenin şairi belli değildir. Ancak bu konuda iki ihtimal söz konusu olabilir: Falnamede 31 bendde özel isimler üzerinden tefe'ül edilmiştir. 30 ve 31. bendler yazımda yer değiştirmiş; önce 31, sonra 30. bend yazılmıştır. 31. bendde Muhammed, 30. bendde Sa'dî isimleri vardır. “*Sa'dî*” adının geçtiği bendin sona alınması bu ismin mahlas olabileceği ihtimalini akla getirmektedir.

Tefe'ül edilen 31 bendden sonra iki bendlik daha şiir vardır. Bunlardan birinde rakamlarla kelimelerden oluşan, tam olarak da anlaşılma-yan bazı ifadeler yer alır (Bkz. 32). Son bendde, muhtemelen bir önceki bendi okuyana aferin verildikten sonra “*Ve bundan aşağısı şimdengerü /Yemişler beyân ider bu arada*” denilir ve devamında aynı şekilde 30 bendlik meyve ve çiçekler üzerine söylenmiş ikinci bir falname örneği gelmektedir. Meyve ve çiçekler üzerine kurulan bu ikinci falnamenin 29. bendi şöyledir:

Ey **Ali** sen virme gönül degmeye
 Âkıl olan aşk işine degmeye
 Yok hatâ didim görüb güzelleri
 Kim **benefşe** gibi boyun egmeye

Bu bende bakıldığında, nebât falnamesinin şairinin “**Ali**” olması ihtimalinin kuvvetli olması yanında; hem özel isimler, hem de yemiş ve çiçekler falnamelerinin aynı şaire ait olabileceği de ihtimal dışı sayılamaz.

4. 3. Metin¹

1	2	4	8	16
İsmâil	Abdullah	Veli	İskender	Halil
İskender	Mûsâ	Mustafa	Osman	Murâd
Yahyâ	Sâlih	Abdullah	İbrâhim	Hızır
Musâ	Osmân	İsmâil	İlyâs	Îsâ
Ali	Ali	Muhammed	Memi	Veli
İlyâs	Mahmûd	Mahmûd	Kâsım	Hasan
Memi	Yûnus	Memi	Yûnus	Hüseyin
Hızır	İlyâs	Kâsım	Mahmûd	Hamza
Îsâ	Halil	Ali	Ömer	Yûsuf
Hasan	Hamza	Yûnus	Süleymân	Ömer
Yûsuf	Îsâ	Hasan	Lütfullâh	Süleymân
Süleymân	Muhammed	Hamza	Kemâl	Lütfullâh
Kemâl	Yûsuf	Hüseyin	Kemâl	Muhammed
Muhammed	Lütfullâh	Hüseyin	Muhammed	Sa'dî
Mahmûd	Sa'dî	Ahmed	Sa'dî	Ahmed
Ahmed	Kemâl	Sa'dî	Ahmed	Muhammed

1

Tutduğun ol gözleri şehlâ imiş
 Ol kâmeti serv-i cihân-ârâ imiş
 Kaşları yâyına kurbân olduğum
 Bildim ol pîr olası **Yahyâ** imiş

---

¹ Numaralandırmalar, metnin aslına aittir.

2

Olalıdan âşinâsı Sâlihiñ
Olmuşam ben mübtelâsı Sâlihiñ
N'ola çekersem sezâdur cânuma
Mihnet ü cevır ü cefâsı **Sâlihiñ**

3

Aşkıñ ey dil-ber beni rüsvây kılub
Bu dil-i şûrîdeyi şeydâ kılub
Ahmed-i Muhtâr hakkı dönmezem
Şol cefâlar kim baña **Mûsâ** kılub

4

Göñlümi alalıdan ol bî-vefâ
Cân u dilde komadı hergiz safâ
Âh kim yakdı beni pervâneveş
Pertev-i nûr-ı cemâl-i **Mustafâ**

5

Ey şeh-i serv-kadd ü gonce-dehen
La'li mercân dişleri dürr-i Aden
Aşkıñ odı nûr bigi zerd eyledi
Rûyimi ey bâli sîmîn **İsmail**

6

Bir nazarda göñlüm alduñ bî-mecâl
Ey leb-i şîrîn ü şekker-i makâl
Çeşmimiñ Mısırını zindan eylediñ
Cân Zelîhâsına ey Yûsuf **Abdullâh**

7

Haddiñ üzre zülfüñ olduğı nikâb
Sanki hurşîd üzre düşmüşdür sehâb
Arsa-i hüsnüñde diller bî-hisâb
San kıyâmet kopdı haşır oldı **Ali**

8

Ey nigâr-ı rûşenâ-yı çeşm-i dil
 Doldı haddiñle ziyâ-yı çeşm-i dil
 Oldı **İbrâhim** Efendiniñ baña
 Hâk-i pâyi tûtiyâ-yı çeşm-i dil

9

Âh idüben ağlaram bî-ihyâr
 Bil ki sevdi gönül bir dil-beri
 Kamudan el çekti oldı dil beri
 Her kaçan yâd eylesem **İskenderi**

10

Aşkını sînemde pinhân eyledim
 Gönümün tahtında sultân eyledim
 Varlığım virüp hayâliñ şâhına
 Cân ilini milk-i **Osmân** eyledim

11

Gördi gözüm bir hümây-ı rif'ati
 Fikrime düşdi hemân-dem vuslatı
 İsmiñi ilme tefe'ül eyledim
 Bildim **İlyâs** imiş ol hûr-sûreti

12

Râhat akıtdı gönümü su gibi
 Bulmadı serv ol kad-i dil-cû gibi
 Gülsitân-ı âlem içre görmedi
 Bülbül-i dil **Kâsım**-ı gül-rû gibi

13

Görüben görmeze urursun beni
 Benüm ile ahd ü peymânıñ kanı
 Âlemiñ güzellerin görürse dil
 Hiç kimesneyi sevmez **Memi** illâ seni

14

Her ki âşık olmağa ider heves
Kend'eliyle cânına od urdı pes
Yûnusuñ aşkı gönül murğını âh
Eyledi âlem gülistânın kafes

15

Nâz az eyle baña ey serv-i firâz
Tâ ki sînemde ayân olmaya râz
Beni ey **Mahmûd**-ı şâh-ı dil-nevâz
N'ola kılsañ âsitânında Ayâz

16

Mecma-ı hûbâna sultânsın **Murâd**
Eylegil ben mübtelâyâ adl ü dâd
Ayağın öpmeklik idi kâm-ı dil
Ey dirîğâ bulmadım bir dem murâd

17

Cân virüb aşkile cânân isterem
Dermendem ya'ni dermân isterem
La'liñe meyl ettiğim cânâ bu kim
Sen **Hızır**dan âb-ı hayvân isterem

18

Kalur idim sevkiñ olmasa delil
Vâdi-yi hasretde bîmâr u alîl
Aşkıñ odı âh kim gülhen kılur
Gülsitân-ı âlemi baña **Halîl**

19

Âh kime bî-sabr u ârâm oldu dil
Beste-i zülf-i dil-ârâm oldu dil
Aşkıña düşeli ey **İsî** nefes
Halk içinde katı bed-nâm oldu dil

20

Tâ seniñle âşinâ oldı gönül
 Beste-i dâm-ı belâ oldı gönül
 Bî-huzûr u bî-safâ oldı gönül
Veliye âh mübtelâ oldı gönül

21

Hüsn iliniñ şâhı sultânı Hasan
 Ben kuluña eyle ihsânı Hasan
 Senden artık kimseye kul olmazan
 Ey güzellik tahtınıñ câmı **Hasan**

22

Cân eline ol sanem ki oldı hân
 Milk-i dilde kalmadı emn ü emân
 Gönümün şehrini vîrân eyledi
Hamza-i devrân-ı sultân-ı cihân

23

Ol nigâr-ı lâle-ruh kim hûbdur
 Hûblar içre ki katı mergûbdur
 Cânıma Mısr-ı teni zindân iden
 Şol şeh-i **Yûsuf**-sıfat Ya'kûbdur

24

Ey nigâr-ı serv-kadd-i sîm-ber
 Lâle-hadd ü lebleri şehd ü şeker²
 İrgürürem arşa tâc-ı devleti
 Ger diseñ kuluña şâhındur **Ömer**

---

² Metinde “sükker” şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği, anlama da uygun olarak “şeker” okunuşu tercih edildi .

25

Ol ne Zühre-i cebîne müşterî
Kim virür cân anda cânân üstüne
N'ola cân virsem **Süleymân** üstüne
Oldı ditrer mâh-ı tâbân üstüne³

26

Hak bilür hüsn içre taht-ı câhda
Sende olan olmaya bir şâhda
Görmemişem bir perî ki and'ola
Şîveler ki hüsn-i **Lutfullâh**da

27

Kıldı aşkı vâlih ü şeydâ beni
Eyledi âlemlere rüsvây beni
Ger terahhum kılmaya baña **Kemâl**
Hasretâ derdâ dirîgâ dâmeni

28

Hüsnünüñ bâğını itmiş hûb-zeyn
Ol nigâr-ı meyve-i dil nûr-ı ayn
Âlem içre hûblar çokdur velî
Kamudan ahsendürür şâh-ı **Hüseyn**

29

Bitmedi gülşende gül bu hadd gibi
Olmadı bostanda ol serv-kadd gibi
Âlem içre görmedi çeşm-i felek
Bir melek-sîmâ bugün **Ahmed** gibi

31

Sözleridir haste-diller merhemi
Lebleri cân derdmendünüñ evi
Gönlüñi hoş tut ki geldi katuña
Ol tabîb-i cân u dil **Muhammedi**

³ Metinde "meh" şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği "mâh" okunuşu tercih edildi.

30

Yâr kim didi baña bir meh-likâ
 Adl ü dâdından olur cânlar safâ
 Görmedi devr-i felekte ins ü cin
 Sa'di gibi bir perî-peyker-hümâ

32

10 kere didim ben saña kim sevme
 9 yâr 8'de vefâ yok 7'de ko zinhâr
 6 ve 5'de ve 4'de 3 dahı 2
 Ko kim olasın 1 ile yâr

33

Her kim okursa bu hattı âferîn
 Bir avıç tarı birle iki
 Ve bundan aşığısı şimdengerü
 Yemişler beyân ider bu arada

5. Sonuç

İnsanların doğal yapılarında var olan, bilinmeyi öğrenip keşfetme ve gelecekte haberdar olma isteği; onları bu duygularını tatmin etmek için her zaman ve mekânda birtakım yöntemler bulmaya zorlamış, bu yöntemlerinden biri de falcılık olmuştur. Falcılık, hayatta ve tabiatta var olanlar üzerinden, bazı yöntemlerle bilinmeyi bilmeye çalışma usûl ve esaslarına dayalı bir uğraş alanıdır. Bilinebilen tarihi, MÖ 4000 yıllarına kadar uzanan fal kültürü, her toplumda olduğu gibi Türk kültüründe de önemli yer tutmuş: konu ile ilgili birçok eser meydana getirilmiştir. Bu çalışma ile klasik edebiyatımızda da genel adıyla falname denilen, edebî yönü ağır basan, daha çok hoşça vakit geçirmeye, insanlarda güzel duygular uyandırmaya yönelik eserlerin, özel isimler üzerinden oluşturulmuş bir manzum örneği daha ilim dünyasına tanıtılmıştır.

Kaynakça

- Aça, Mustafa (2011), "Balıkesir'de Bulanan Bir Cönk ve İçerisinde Yer Alan Fal-i Nebat Örneği", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, S. 59, s. 313-324, Ankara.
- Ahmet Vefik Paşa (1306), *Lehçe-i Osmanî*, Dersaadet: Mahmud Beg Matbaası.
- Arif, Mehmet (1942), *Binbir Hadis*, İstanbul: İstanbul Kitabevi.
- Aydın, Mehmet (1995), "Fal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.12 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çelebi, İlyas (1995), "Fal/İslam'da Fal", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.12, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Duvarcı, Ayşe (1993), *Türkiye'de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser Risâle-i Falnâme lî Ca'fer-i Sâdık ve Tefe'ülnâme*, Ankara: Esra Matbaası.
- Ersoy, Mehmet Akif (1966), *Safahat*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevi.
- Ersoylu, Halil (1997), "Fal, Falnâme ve Bir Çiçek Falı: "Der Aksâm-ı Ezhâr" "Türkiyât Mecmuası, c. 20, s. 195-254, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Ertaylan, İsmail Hikmet (1951), *Falnâme*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Kara, İsmail (1973), "Fal", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c. 3, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kaşkarlı Mahmut (1941), *Divânü Lugati't-Türk*, c. 1, (Hz. Besim Atalay), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurnaz, Cemal (1997), "Zaifî'nin Fâl-i Mürgânı", *Divan Edebiyatı Yazıları*, s. 183-205, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Macdonald, D. B. (1988), "Fal", *İslam Ansiklopedisi*, c. 4, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.
- Onay, Ahmet Talat (1992), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (Hz. Cemal Kurnaz), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,
- Ögel, Bahaeddin (1985), *Türk Kültür Tarihine Giriş*, c. II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özek vd. (1993), *Kurân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Şanlı, İsmet (2003), "XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî ve Fâlnâme-i Kur'ân-ı Azîm'i", U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 4, S. 5, s. 161-178, Bursa.
- TA (1968), "Fal ve Falcılık", Türk Ansiklopedisi, c. XVI, Ankara: Maarif Basımevi.
- TDEA (1973), "Falnâme", Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, c. 3, İstanbul: Dergah Yayınları.
- TS (1988), Tarama Sözlüğü, c. I, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TÜYATOK (1997), Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu 10, Ankara: Milli Kütüphane Basımevi.
- Uzun, Mustafa (1995), "Falnâme", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.12, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yusuf Has Hacip (1979), Kutadgu Bilig 1 Metin, (Hz. Reşit Rahmeti Arat), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

